

סוג הבחינה: א. בגרות לבתי ספר על-יסודיים
 ב. בגרות לנבחנים אקסטרניים
 מועד הבחינה: קיץ תשע"ג, 2013
 מספר השאלון: 244,01113

הצעת תשובות לשאלות בחינת הבגרות

עברית: הבנה, הבעה ולשון

שאלון א'

לבתי ספר עצמאיים

יחידת לימוד אחת

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שתיים וחצי.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.
פרק ראשון	–	הבנה והבעה	–	50	נקודות	
פרק שני	–	אוצר המילים והמשמעים;
שם המספר	{	–	26	נקודות
פרק שלישי	–	תחביר
ומערכת הצורות	{	–	24	נקודות
	–	סה"כ	–	100	נקודות	

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות:

- (1) יש לענות על כל השאלות ב**גוף השאלון**, לפי ההוראות.
- (2) לכתובת **טיוטה** אפשר להשתמש בעמודים האחרונים (22-23) של השאלון.
- (3) הקפד על כתב ברור, על כתיב נכון, על כללי הדקדוק ועל פיסוק הגיוני.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

ב ה צ ל ח ה !

/המשך מעבר לדף/

קרא את המאמר שלפניך ואת הקטעים הנלווים, וענה על השאלות שאחריהם.

שפה לא־מילולית

(מעובד על פי ר' קולינס, "השפה הבין־לאומית", **יתד נאמן**, כ"ח בניסן תשע"ב; ב' בן־ליש, "שפת הגוף", **המודיע**, י"ב בסיוון תשס"ג)

פסקה א האדם ייחודי בכוח הדיבור שלו, שנאמר **וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה** (בראשית ב, ז).
אונקלוס מתרגם: לנפש חיה — **לְרוּחַ מְמַלְאָא**. באמצעות הדיבור האדם משתף
אחרים במחשבותיו ורגשותיו. משבח, מגנה, מבקש ועוד; כמובן את כל אלה הוא
גם קולט מבן שיחו.

פסקה ב אולם לא רק הדיבור משרת את האדם לצורך תקשורת. "שפה" נוספת בעלת
משמעות ועוצמה מסייעת לו להתבטא עוד בטרם למד לדבר, ומלווה אותו כל ימי
חייו. בשפה זו הגוף "מדבר" כשהאדם שותק, על אחת כמה וכמה כשהוא מדבר.
אף חז"ל ייחסו משמעות לשפת הגוף: **"תַּנִּי בְשֵׁם רַבִּי מֵאִיר: כְּשֶׁאָדָם בָּא לְעוֹלָם**
יְדִיו הֵן קְפוּצוֹת, כְּלוּמַר כָּל הָעוֹלָם כּוֹלוּ שְׁלִי הוּא, אֲנִי נוֹחַלוּ. וְכִשְׁהוּא נִפְטַר מִן
הָעוֹלָם יְדִיו הֵן פְּשוּטוֹת, כְּלוּמַר לֹא נַחֲלַתִּי מִן הָעוֹלָם הַזֶּה כְּלוּם" (קהלת רבה, פרשה ה).

פסקה ג כל איברי הגוף "מדברים". למשל ידיים שלובות מציינות סגירות וריחוק,
כפות ידיים פתוחות מלמדות על אדם נָן. לכל בני האדם יש קשת רב־גונית של
הבעות פנים, הנחשבות רכיב דומיננטי של שפת הגוף. העיניים חושפות מכלול

רגשות כמו ריכוז ועניין, הנאה, שעמום או דחייה, חשש ובהלה. טון הדיבור (האינטונציה) אף הוא גורם המשפיע על העברת מסרים: האופן שבו האדם משתמש בקולו יכול להשפיע על הסביבה, ובאמצעותו אדם יכול לטעת אמון, לשכנע ולהרגיע או לחלופין להבהיל ולערער ביטחון.

קטע נלווה 1

הוריות יב, עא (על פי פירוש שוטנשטיין): "אמר להם רב משרשיא לבניו: כשתרצו להיכנס וללמוד לפני רבכם... וכאשר אתם יושבים לפניו הביטו בפיו".
מסביר המהרש"א (עירובין יג, עב): "... שאמר רבי: ראיתי את ר' מאיר מאחוריו, ואילו ראיתו מלפניו הייתי חרף יותר, שנאמר 'והיו עיניך ראות את מוריך'.
והוא שדיבורו של אדם משתנה ומשתמע לפעמים בשני אופנים, אבל מתוך עקימת שפתיים וקריצת עיניים שבאדם לפעמים יש להבין את כוונתו של המדבר".

לעתים שפת הגוף משיגה תוצאות במקום שבו המילים נכשלות. בכוחה של שפת הגוף לשבור מחיצות, לעורר אמפתיה, לקדם יוזמות, אך גם להפך, לפגוע במרקם היחסים המורכב שבין בני אדם. הצעות התקבלו או נדחו, הסכמים קמו או נפלו בשל גורמים כמו טון דיבור, תנועת יד מזלזלת, מבט מתנשא, מגע יד או חיוך.

פסקה ד

שפת הגוף הנלווית לדיבור משפיעה ישירות על רגשות המאזין. התבוננות באדם המבטא רגש "מדביקה" את הצופה ברגש הזה, זאת משום שהמתבונן בהבעות הפנים של זולתו נוטה לחקות אותן באופן לא רצוני, והחיקוי גורם לאדם לחוות את הרגש. עובדה זו יכולה להסביר מדוע אדם זעוף פנים מְשַׁרָה קדרות על סביבתו, ואילו אדם שמח מדביק את סביבתו בשמחה.

פסקה ה

מחקרים רבים בדקו היבטים שונים של השפה הלא-מילולית. באחד המחקרים הציגו לאנשים מחמש ארצות בעולם ולבני שבטים נידחים תצלומים של שש הבעות פנים, שכל אחת מהן ביטאה רגש אחר – אושר, כעס, עצב, סלידה, פחד והפתעה. לכל האנשים שהשתתפו במחקר – כולל בני השבטים הנידחים, שלא היה להם שום קשר לתרבויות המערב – לא היה כל קושי לזהות את הרגש שבוטא בכל הבעה. מכאן שהבעות פנים אלה, הנחשבות בסיסיות, אינן תלויות תרבות. אולם יש הבעות אחרות ותנועות גוף שהן כנראה תלויות תרבות, ובאמצעותן אפשר לזהות השתייכות חברתית של בני אדם, לדוגמה הרמת אגודל במשמעות "פלפול" היא סימן המזהה תלמידי ישיבה.

פסקה ו

במחקר אחר נמצא כי הבעות הפנים של עיוורים ושל אנשים בעלי ראייה תקינה שנקלעו למצבים רגשיים וחברתיים דומים – למשל זכייה או הפסד בתחרות – היו זהות. מכאן אפשר להסיק שהמקור של הבעות הפנים האוניברסליות הוא מולד. הדבר מתבטא גם בהופעתן המוקדמת של הבעות פנים אלה כבר בשבועות הראשונים לחייו של תינוק.

פסקה ז

פסקה ח

פעמים רבות שפת הגוף היא ספונטנית ואינה נשלטת, ומשום כך אפשר ללמוד ממנה על מה שהאדם רוצה להסתיר. למשל אדם שאינו דובר אמת יכול להתגלות ככזה באמצעות מסרים חמקמקים המועברים באמצעות שפת הגוף, שהוא עצמו אינו מודע להם. בדרך כלל כשאדם משקר חל שינוי קטנטן בפניו, למשל הרמת גבות, כיווץ אישונים, שינוי זווית הפה. כל אלה מסגירים את העובדה שהאדם משקר. ואולם יש לזכור כי יש אנשים שיכולים במידה רבה לשלוט בשפת הגוף שלהם, ובכך לתעתע בבני שיחם.

פסקה ט

לא אחת קורה שיש סתירה בין המסר המילולי למסר הלא-מילולי. מצב כזה יוצר אצל המאזין תחושה שבן שיחו אינו אמין. מעניין לציין שפעמים רבות אין מבחינים במודע בשפת הגוף, ובכל זאת מחקרים מעידים שהשפעתה על המאזין מכרעת.

פסקה י

עם זה חשוב לדעת כי פרשנות של התנהגות בלתי מילולית אינה מדע מדויק. גישה הרואה בזולת "ספר פתוח" שאפשר לקרוא בו היא גישה פשטנית. כאשר מבודדים פריט בלתי מילולי אחד ממכלול רכיבי התקשורת ומעניקים לו משמעות, פוגמים במידת הדיוק של המסר. הפרשנות של שפת הגוף תלויה גם בשאלות מי

קטע נלווה 2

ראש ישיבת מיר, הגאון רבי נחום פרצוביץ זצ"ל, היה מקבל כל אדם במאור פנים, זאת חרף ייסוריו הקשים. על השאלה כיצד הוא מסוגל על אף ייסוריו להראות למבקריו פנים שוחקות, השיב כי פניו של אדם הן רשות הרבים, והרי אסור לו לאדם להניח בור ברשות הרבים (כלומר אסור לו להכשיל את מבקריו, שעלולים להתעצב בגללו).

(מעובד על פי "איש לרעהו", יצחק קריזר, ירושלים תשס"ב)

הוא הדובר, היכן הוא נמצא ומה אמר. לפיכך עלינו לנהוג משנה זהירות כשאנו מבקשים לפרש את שפת הגוף.

פסקה יא

על אף הידע הרב שהצטבר במחקר השפה הבלתי מילולית, יש לזכור ששפה זו אכן משרתת את האדם, אך היא רק נלווית לשפה המילולית. הכינוי

"מַדְבֵּר" שניתן לאדם מבטא את הרוח אשר בו ואת עליונותו על יתר הנבראים.

פרק ראשון – הבנה והבעה (50 נקודות)

בפרק זה ענה על כל השאלות 1-5.

1. במאמר מוזכרים שני מחקרים – בפסקה ו ובפסקה ז. השלם את הנתונים החסרים בטבלה שלפניך, על פי שני המחקרים. (10 נקודות)

מערך המחקר	המחקר בפסקה ו	המחקר בפסקה ז
אוכלוסיית המחקר	אנשים אחראים ארצות בעולם ובני שבטים נידחים.	צוורים ואנשים בעלי ראיה תקינה.
שאלת המחקר (מה ביקשו לבדוק במחקר)	האם אותן הבעות פנים מתפרשות באותה דרך על ידי אנשים מתרבויות שונות?	האם הבעות הפנים של אנשים שונים באזורים רחוקים וחברתיים דומים זהה?
תוצאות (ממצאים)	כל נבדקי המחקר הצליחו לזהות את הרגש שבוטא בכל הבעה.	הבעות הפנים של הנבדקים היו זהות.
מסקנה	הבעות פנים בסיסיות אינן תלויות תרבות.	המקור של הבעות הפנים האוניברסליות הוא מולד.

2. שני הקטעים הנלווים עוסקים בהבעות פנים.

א. ציין תרומה אפשרית אחת של הבעות פנים, המוזכרת במאמר ומודגמת באחד מן הקטעים הנלווים. (3 נקודות)

התרומה: היכולת של הדובר באמצעות הבעות פנים להשפיע על המתבונן בהן ולהדביק אותו ברגשותיו [פסקה האסורה שנייה וקטע נלווה 2].

ב. באחד מן הקטעים הנלווים מוזכרת תרומה אפשרית נוספת של הבעות פנים שאינה מוזכרת במאמר. מהי? (3 נקודות)

התרומה של הבעות פנים שאינה נזכרת במאמר נמצאת בקטע נלווה 1 – היכולת להבין את הכוונה של הדובר: יכולתן של הבעות הפנים להוסיף הסבר / לפרש את דברי הדובר.

(שים לב: המשך השאלה בעמוד הבא.)

ג. עיין בפסקות ו-ח, ומצא בהן הסתייגות בנוגע לאמינות המידע שאפשר להפיק מן השפה הבלתי מילולית.

נסח בלשונך הסתייגות זו.

על פי המאמר, מהי המסקנה שאפשר להסיק מן ההסתייגות הזאת? (4 נקודות)

ניסוח ההסתייגות: לא תמיד אפשר לסמוך על שפת הגוף, פעמים היא יכולה להטעות את בן השיח. הסיבה לכך: יכולתם של אנשים לשלוט בשפת גופם (על פי פסקה ח). המסקנה: פרשנות של השפה הבלתי מילולית אינה מדע מדויק (פסקה י).

ד. כתוב את המלצת כתבי המאמר בעניין האופן שבו יש לפרש את שפת הגוף. (3 נקודות)
ההמלצה: יש לנהוג בזהירות כשאפרשים את שפת הגוף (פסקה י).

ה. בפסקה א מובא תרגום אונקלוס לפסוק מבראשית. תרגום זה מדגיש רעיון מסוים.

רעיון זה חוזר בפסקה נוספת במאמר. ציין היכן במאמר חוזר רעיון זה, ונסח את הרעיון המשותף לשתי הפסקות. (3 נקודות)

הרעיון חוזר בסוף המאמר, משפט אחרון בפסקה יא.

ניסוח הרעיון: ייחודו של האדם הוא ביכולת הדיבור שניתנה לו, וביכולת זו מתבטאת עציונות האדם על כל הברואים.

3. על פי המאמר, נסח שלוש המלצות מנומקות למורה כיצד להשתמש בשפת הגוף כדי להשפיע לטובה על תלמידיו.

אין לחזור על אותו נימוק. (6 נקודות)

I. דבר כשידיק פתוחות ולא שלובות כדי לשדר לתלמידיק קרבה וכנות.

II. תיק (מדי פעם) אל תלמידיק המאזינים לך, כדי שתשרה אווירה חיובית בכיתה / כדי לשפר את האקלים החברתי בכיתתך.

III. הִיָּסר מִבֵּט אל תלמידיק בשעה שהוא מדבר אליך, כדי להביע התעניינות בדברים הנאמרים על ידו.

4. לאחר פגישה בין אנשים בכירים יש מי שפונים למומחים לשפת גוף כדי שיתחוו את המפגש

באמצעות השפה הלא-מילולית. אמצעי זה עשוי לתרום להבנת היחסים בין המשתתפים במפגש.

לדוגמה, לאחר המפגש שהתקיים בחודש ניסן תשע"ג בין ראש הממשלה בנימין נתניהו לנשיא

ארצות-הברית ברק אובמה, ניתחו מומחים את תנועותיהם, וכתבו בין השאר את הדברים האלה:

"אובמה סיכל את שתי רגליו כשהרגל פונה לכיוון נתניהו, מה שמראה על חום ועניין".

"שניהם שמאליים, ובחלק ניכר מן הנאום היד הדומיננטית שלהם הייתה ימין – מה שמעיד על

שליטה".

האם לדעתך רצוי לפרש יחסים בין-אישיים, למשל בין מנהיגים, על פי ניתוח שפת הגוף?

הבע את עמדתך, ונמק אותה על פי המאמר. (6 נקודות)

דוגמה לַתשובה (1):

לפי דעתי רצוי לפרש יחסים בין-אישיים (במיוחד אצל מנהיגים) על פי ניתוח שפת הגוף, ואף

לפנות למומחים לשפת הגוף. אמצעי זה יכול לתרום להבנת היחסים הבין-אישיים, כי בכוחה

של שפת הגוף לעורר אמפתיה ולשבור מחיצות. שפת הגוף אף יכולה ללמד על כנות ו/או על

אי-כנות הדוברים.

דוגמה לַתשובה (2):

לפי דעתי אין לפרש יחסים בין-אישיים על פי ניתוח שפת הגוף, מכיוון שפרשנות שפת הגוף

אינה מדה מדויק, והיא יכולה לפגוע במרקם היחסים המורכב שבין בני האדם. כן יש

אנשים השולטים בשפת גופם, ובכך מתעתעים ביכולת הבנתו / שיפוטו של המאזין.

5. מטלת סיכום (12 נקודות)

כתוב סיכום (בהיקף של עד 12 שורות) על תרומתה של השפה הלא-מילולית, על פי המאמר ועל פי הקטעים הנלווים.

(תוכל להשתמש בעמוד 9 כטיוטה לסיכומך.)

המאמר "שפה לא-מילולית" והקטעים הנלווים לו מציגים את תרומתה של השפה הלא-מילולית לשיפור התקשורת הבין-אישית. התרומה הנזכרת גם במאמר וגם בקטע נלווה 2 היא יכולתה של שפה זו להשפיע על הסביבה, באמצעות הבעות הפנים. הדובר יכול למשל להשרות שמחה. המאמר מרחיב ומוסיף, ומאנו אנו למדים על יכולתם של איברים שונים (עיניים לדוגמה) וכן באמצעות טון דיבור לחשוף רגשות כמו: כנות, אמון ורוגע. באמצעות שפת הגוף אפשר ליצור חברויות על ידי שידור אמפתיה, ואף לגלות אדם שאינו דובר אמת. תרומה נוספת המוזכרת בקטע נלווה 1 היא היכולת להבין את דברי הדובר. הבעות פניו של הדובר נותנות הסבר ופירוש לדבריו, והמאזין המביט בהן – יכולת הבנתו טובה יותר.

שימו לב: זוהי רק דוגמה אחת לסיכום.
ייתכנו סיכומים אחרים במבנים אחרים.

פרק שני — אוצר המילים והמשמעיים; שם המספר (26 נקודות)

בפרק זה ענה על כל השאלות 6-10.

אוצר המילים והמשמעיים (21 נקודות)

6. המילה "פנים" חוזרת כמה פעמים במאמר (פסקה ג, פסקות ה-ז).
 לפניך שני ערכים, א-ב, של המילה **פְּנִים**, ובכל ערך הגדרות אחדות.
 קרא את הערכים, וענה על הסעיפים שאחריהם.

ערך א

פְּנִים ז"ר וגם נ"ר

1. פרצוף. "וַיֵּלֶט פָּנָיו בְּאֲדָרְתוֹ" (מלכים א יט, יג).
 2. הצד הקדמי. "וְרָחַב פְּנֵי הַבַּיִת וְהִגְזִירָה לְקָדִים מֵאָה אַמָּה" (יחזקאל מא, יד).
 3. שטח עליון או חיצוני. "וְאֵד יַעֲלֶה... וְהִשְׁקָה אֶת כָּל פְּנֵי הָאָדָמָה" (בראשית ב, ו).
 4. מראה, תואר, דמות. "פְּנֵי הַדּוֹר כְּפְנֵי הַכֶּלֶב" (סוטה ט, טו).
 5. טעם, אוּפּוֹן. "הַתּוֹרָה שֶׁנִּדְרְשֶׁת מִ"ט פְּנִים טְהוֹר וּמִ"ט פְּנִים טָמֵא" (שיר השירים רבה, ב, ד).
- [פְּנִי, פְּנִי, פְּנִינִי, פְּנִיכֶם, פְּנִיָּהֶם]

ערך ב

פְּנִים שם זוג"ר

1. חלק הראש שבו המצח, העיניים, האף והפה.
 הכובע הרחב מגן על הפנים מפני השמש.
2. המשטח העליון, השכבה העליונה של דבר מה.
 על פני הכריכה האחורית של הספר מודפסת תמונתו של הסופר.
3. מראה, צורה, תדמית.
 אילו פנים יהיו לנו אם לא נושיט להם יד לעזרה?
4. דרכים, היבטים, צדדים (ביחיד: פָּן).
 הרעיון השתמע לשני פנים.

[פְּנִי-]

א. השווה בטבלה שלפניך בין שני הערכים על פי מקור הדוגמאות ועל פי אחד מן הפרטים הדקדוקיים. ציין את שם התבחין (הקריטריון). (4 נקודות)

ערך ב	ערך א	הערך התבחינים (הקריטריונים)
העברית החדשה / לשון כת-לחננו / דוגמאות מוצאות.	רובד מקראי / תנ"ך ולשון חז"ל / לשון חכמים.	מקור הדוגמאות
שם (עצם)	אין פירוט	חלקי דיבור
לכר+נקבה	לכר+נקבה	אין דקדוקי
סמיכות	סמיכות והטיית חלק מכינויי השייכות	הטיה

} אחת
מהאפשרויות

ב. באחת ההגדרות בערך ב מובאת הדוגמה "על פני הכריכה האחורית של הספר מודפסת תמונתו של הסופר".

התאם לדוגמה הזאת הגדרה מערך א. (נקודה אחת)

הגדרה 3: שטח עציון או חיזון.

ג. קבע את הסוג של הגדרה 1 בערך א ואת הסוג של הגדרה 1 בערך ב. (2 נקודות)

הגדרה 1 ערך א': נרדפות.

הגדרה 1 ערך ב': קלסית.

ד. חז"ל (ברכות נח, עא): "שאינ דעתם דומה זה לזה ואין פרצופיהן דומים זה לזה".

(1) כתוב את משמעות המילה "פרצוף" בהקשר זה. (נקודה אחת)

פנים

(2) לפניך משפט מלשון ימינו: מתוך כעסו נחשף פרצופו האמתי.

איזה תהליך סמנטי (במשמעות) חל במילה "פרצוף" בלשון ימינו? (2 נקודות)

שטח בקונוטציה - המשמעות הנלווית / שינוי המשמעות הנלווית.

משמעות חיובית המשמעות שלילית (נימת ללצול).

7. א. פניו של אדם הן **רשות הרבים** (קטע נלווה 2).

מהי המשמעות של הצירוף **רשות הרבים**? (נקודה אחת)

הקף את התשובה הנכונה.

(1) נטילת רשות מהרבים

(2) שלטון הרוב

(3) השפעה על הכלל

(4) תחום הכלל

ב. כשאדם בא לעולם ידיו הן **קפוצות** (פסקה ב במאמר).

מהי המשמעות של המילה **קפוצות**? (נקודה אחת)

הקף את התשובה הנכונה.

(1) פתוחות

(2) מושטות

(3) סגורות

(4) שלובות

8. א. אדם זעוף פנים **מְשֻׁרָה** קדרות (פסקה ה).

לפניך חמש מילים. הקף רק את המילים שמתאים לצרף לפנייהן את המילה **מְשֻׁרָה**. (2 נקודות)

(1) אווירה

(2) עניין

(3) תבונה

(4) שלווה

(5) כישלון

ב. הכינוי "מְדַבֵּר" שניתן לאדם מבטא את ה**רוח** אשר בו (פסקה יא).

המילה **רוח** היא פוליסמית (רבת משמעויות). מבין ארבע המילים שלפניך הקף את המילה

שמבטאת את משמעות המילה **רוח** שבמשפט. (נקודה אחת)

(1) אוויר

(2) נפש, נשמה

(3) מגמה, השקפה

(4) צד

9. א. קרא את פסקות ב-ג במאמר "שפה לא-מילולית", ונסח על פי פסקות אלו הגדרה קלסית למושג "שפה בלתי מילולית". (2 נקודות)

שפת תקשורת ללא מילים המסייעת לאדם להתבטא / להעביר מסרים ורגשות באמצעות אברי הווי, הבעות פנים וטון דיבור.

ב. לפניך מילים וצירופים מתחום השפה הבלתי מילולית. מייך אותם בטבלה לשלוש קבוצות. מצא במאמר מילה מכלילה שתתאים להיות כותרת לכל אחת מן הקבוצות. (4 נקודות)

עקימת שפתיים, הטעמה, חשש, מבט מותנשא, הנאה, סלידה, גובה הצליל, מגעיד, קריצת עיניים, עצב, עוצמת הקול, ידיים שלובות

שפת הווי	טון דיבור / אינטונציה	רגשות
עקימת שפתיים מבט מותנשא מגעיד קריצת עיניים ידיים שלובות	הטעמה גובה הצליל עוצמת הקול	חשש הנאה סלידה עצב

שם המספר (5 נקודות)

10. א. בכל אחד מן המשפטים (1)-(3) שלפניך הקף את הצורה הנכונה של שם המספר מבין שתי האפשרויות. (3 נקודות)

(1) הפגישה בין המנהל לפקידי התקיימה **בחמישי** / **בחמישה** בחודש שעבר.

(2) במחקר הועלו **שש** / **שישה** ממצאים ומסקנות.

(3) עמותת החסד תרמה לקראת החגים **לחמישה עשר אלף** / **לחמש עשרה אלף** משפחות נזקקות.

ב. לפניך משפט ובו שני מספרים מודגשים. כתוב את המספרים במילים. (2 נקודות)

המאמר "שפה לא-מילולית" התפרסם בגיליון ה-שנים עשר של כתב העת "שפות",

12

בעמוד שלושים ואחת.

31

פרק שלישי — תחביר ומערכת הצורות (24 נקודות)

בפרק זה שמונה שאלות: ארבע שאלות מתחום התחביר (שאלות 11-14) וארבע שאלות מתחום מערכת הצורות (שאלות 15-18).

ענה על ארבע שאלות בלבד. תוכל לבחור אותן מתחום התחביר או מתחום מערכת הצורות או משני התחומים, כרצונך (לכל שאלה — 6 נקודות).

תחביר

11. א. לפניך שלושה משפטים. קרא אותם, וענה על הסעיפים I-II שאחריהם.

(1) אדם זעוף פנים מְשֵׁרָה קדרות על סביבתו, ואילו אדם שמח "מדביק" את סביבתו בשמחה.

(2) על אף ייסוריו הקשים קיבל רבי נחום פרצוביץ זצ"ל כל אדם במאור פנים.

(3) מומחים לשפת הגוף מנתחים מפגשים באמצעות השפה הבלתי מילולית, עם זה הם נזהרים מקביעת מסקנות חד־משמעיות.

(I) שניים מן המשפטים הם מאותו סוג תחבירי. כתוב את מספריהם, וקבע את סוגם.

1, 3 משפט איחוי (מחובר)

(II) בשניים מן המשפטים יש אותו קשר לוגי. כתוב את מספריהם, וקבע מהו הקשר הלוגי המשותף לשני משפטים אלה.

2, 3 קשר לוגי: ויתור

ב. לפניך קטע. קרא אותו, וענה על השאלה שאחריו.

הבנת המסר של הדברים מושפעת בין היתר מטון הדיבור של האדם. לא פעם אנו מסיקים על מהות שיחתם של אנשים המדברים בשפה זרה על פי צליל קולותיהם בלבד. המוזיקה נלווית אל המילים, והיא מסייעת בהעברת המסר.

העתק כל משפט בשורה נפרדת, וציין את הסוג התחבירי שלו: פשוט, איחוי (מחובר), מורכב.

1. הבנת המסר של הדברים מושפעת בין היתר מטון הדיבור של האדם. / משפט פשוט

2. לא פעם אנו מסיקים על מהות שיחתם של אנשים המדברים בשפה זרה על פי

צליל קולותיהם בלבד. / משפט מורכב

3. המוזיקה נלווית אל המילים, והיא מסייעת בהעברת המסר. / משפט איחוי (מחובר)

12. א. לפניך קטע ובו ארבעה משפטים הממוספרים בספרות (1)-(4). בכל משפט מודגש הצירוף **הבעות פנים**.

קרא את הקטע, וענה על הסעיפים II-I שאחריו.

(1) במחקרים רבים נבדקו ^{לענין} **הבעות הפנים** של בני אדם במצבים רגשיים. (2) באחד המחקרים

הראו החוקרים לנבדקים מכמה ארצות בעולם תצלומים שהציגו ש**ל הבעות פנים** ^{נ. סוד}.

(3) מחקר אחר בדק ^{נ. סוד} **הבעות פנים** של אנשים הלוקים בראייתם. (4) המחקרים

על ^{נ. סוד (לוי)} **הבעות הפנים** תרמו רבות לחוקרים העוסקים בשפה הבלתי מילולית.

I. ציין מעל כל צירוף מודגש את התפקיד התחבירי שלו (נושא, נושא, משלים פועל, משלים שם [לוואי]).

II. איזה מבין ארבעת המשפטים שבקטע יוצא דופן מבחינת הסוג התחבירי שלו? העתק את מספרו של המשפט יוצא הדופן, ונמק את תשובתך.

משפט 1. נימוק: משפט (1) הוא משפט פשוט (נכח ונושא אחד), ושאר המשפטים הם מורכבים.

ב. לפניך משפט. קרא אותו, וענה על הסעיפים (1)-(2) שאחריו.

פְעָמִים דִּבְרוּרֵי שֶׁל אָדָם מִשְׁתַּמֵּעַ לְשֵׁנֵי פָנִים, אֲבָל מֵתוֹךְ עֲקִימַת הַשְּׂפָתִים שֶׁלּוֹ מוֹבְנַת
כּוֹנְנָתוֹ יוֹתֵר.

(1) קבע את הסוג התחבירי של המשפט: פשוט, איחוי (מחובר), מורכב.

אם המשפט הוא משפט איחוי (מחובר), תחם בו את האיברים.

אם המשפט הוא משפט מורכב, תחם בו את הפסוקית.

תוכל לסמן את התחימה מעל המשפט הנתון.

משפט איחוי (מחובר)

(2) העתק את הנושא / הנושאים מן המשפט הנתון. דִּבְרוּרֵי, כּוֹנְנָתוֹ

13. א.

לפניך משפט. קרא אותו, וענה על הסעיפים (1)-(2) שאחריו.

סתירה בין המסר המילולי למסר הבלתי מילולי מעוררת תחושה של חוסר אמינות אצל המאזין.

הקשר הלוגי במשפט זה הוא של סיבה ותוצאה.

(1) העתק את המילה המבטאת קשר לוגי זה. _____ מעוררת

(2) העתק מן המשפט את החלק שהוא התוצאה. _____ תחושה של חוסר אמינות

ב.

לפניך שני משפטים. קרא אותם, וענה על הסעיפים (1)-(2) שאחריהם.

I. אנשים מסוימים שולטים בשפת הגוף שלהם.

II. אדם לא תמיד מודע למסרים המועברים באמצעות שפת הגוף שלו.

(1) מהו הקשר הלוגי בין שני המשפטים II-I? _____ קשר לוגי: ניגוד

(2) כתוב מילת קישור שתחבר בין שני המשפטים II-I, ותשמור על הקשר הלוגי

שציננת בסעיף (1).

_____ אכ / אכב

ג.

לפניך שני משפטים.

I. אנשים לא מדייקים תמיד בפרשנותם את תנועות האדם.

II. תנועות האדם נתונות לפרשנויות שונות.

ציין את התפקיד התחבירי של המילים המודגשות בקו במשפטים II-I.

בפרשנותם _____ N. פועל

את תנועות האדם _____ N. שם (לואי)

תנועות האדם _____ N. שם

לפרשנויות _____ N. פועל

ד.

לפניך שתי דרכים לניתוח תחבירי של משפט. הקף את מספר המשפט שהתחימה בו

מלמדת על סוגו התחבירי.

נמק את בחירתך.

(1) המחקרים על הבעות הפנים תרמו רבות לחוקרים העוסקים בשפה [הבלתי מילולית].

(2) המחקרים על הבעות הפנים תרמו רבות לחוקרים [העוסקים בשפה הבלתי מילולית].

התחימה של משפט 2 אוכיחה שסוג המשפט הוא משפט אורכב מוס שבמשפט יש מילית ה"א, ולאחריה משפט מוסבד (פסוקית), ואילו המשפט הראשון הוא משפט פשוט, הה"א שנתחמה בו היא ה"א הידיעה.

/המשך בעמוד 17/

14. א. לפניך קטע ובו שלושה שיבושי לשון. קרא אותו, וענה על הסעיפים (1)-(2) שאחריו.
 מחקרים מוכיחים שהטון דיבור של האם אל תינוקה כבר מיום היוולדו משפיעה על הבנתו של התינוק את הנאמר. גם הבעות פניה המגוונים תורמות להעברת המסר זמן רב לפני שהתינוק מבין את המילים הבודדות במשפט.

(1) העתק את שלושת השיבושים בקטע, וכתוב ליד כל שיבוש את תיקונו.

הטון דיבור	תיקון: טון הדיבור
משפיעה	תיקון: משפיע
מאוננים	תיקון: מאוננות

(2) בחר באחד מן השיבושים שתיקנת בסעיף (1) ונמק את התיקון.

טון הדיבור - צירוף סמיכות, ה"א הידיעה לפני הסומך.
 משפיע - נשוא פועלי האותאם לנושא באינן. הנושא טון הדיבור הוא זכר, לכן הפועל בהטיית הזכר.
 מאוננות - התאמה באינן בצירוף שם עצם ותואר. שם העצם "הבעות" אינו נקבה, לכן התואר "מאוננות" בנקבה.

ב. (1) לפניך שני היגדים: היגד אחד הוא צירוף של סמיכות ושם תואר והיגד אחד הוא משפט.

I. מרקם היחסים מורכב.

II. מרקם היחסים המורכב.

איזה משני ההיגדים הוא משפט? העתק אותו, ונמק את קביעתך.

I - מרקם היחסים מורכב.

מורכב - מילה בבינוני המתפקדת במשפט זה כפועל, תפקידה התחבירי הוא נשוא למילה "מרקם".

II - המילה "מורכב" בבינוני מתפקדת כשם תואר למילה "מרקם". הצירוף "מרקם היחסים" - מודע, לכן מופיעה ה"א הידיעה גם לפני שם התואר "המורכב". אין נשוא, ואין היגד זה משפט.

(2) העתק מפסקה ד במאמר צירוף נוסף של סמיכות ושם תואר. תנועת יד מכלכלת

(3) מבין המבעים שלפניך הקף את המבע שאיננו תקני.

א. בני השבט הנידח

ב. בני שבט נידח

ג. בני השבט נידח

ד. בני השבטים הנידחים

מערכת הצורות

15. א. (1) לפניך רשימה של פעלים.

יְתַרְגְּמוּ, מְזַלְזָלִים, מְשַׁכְּנֵה, יְתַאֲרְגְּן

רק מחלק מן הפעלים הנתונים אפשר ליצור שם פעולה באותו הבניין.

בחר בפועל אחד מהם, וכתוב את שם הפעולה שיצרת.

הפועל: יְתַרְגְּמוּ שם הפעולה: תְּרַגְּמוּ

מְזַלְזָלִים מְשַׁכְּנֵה

יְתַאֲרְגְּן הִתְאֲרַגְּנִית

(2) משמעות הבניינים של הפעלים **שְׁלֹבֹת וְנִשְׁלָטֶת** דומה למשמעות הבניין

של אחד מן הפעלים בסעיף (1).

העתק פועל זה, וציין את המשמעות המשותפת לשלושת הבניינים.

הפועל מְשַׁכְּנֵה המשמעות המשותפת סבילה

(3) לפניך משפט מן המאמר (פסקה ה).

שפת הגוף הנלווית לדיבור משפיעה ישירות על רגשות המאזין.

הפועל המסומן בקו במשפט והפעלים שבסעיף (1) שייכים כולם לגזרת השלמים,

אך הפעלים בסעיף (1) שונים מן הפועל המסומן במשפט. כתוב במה הם שונים ממנו.

הפעלים בסעיף (1) כולם משורשים בעלי ארבעה עיצורים, ואילו השורש של הפועל "משפיעה" הוא בעל שלושה עיצורים.

ב. לפניך שלושה משפטים. קרא אותם, וענה על השאלה שאחריהם.

(1) הכינוי "מדבר" ניתן לאדם בשל כוח הדיבור שניטע בו. (2) השפה הדבורה נבדלת מן

השפה הכתובה במשלב. (3) בשפה הכתובה סימני הפיסוק ממלאים את מקום הטון שבו

האדם מדבר.

העתק מן המשפטים את המילים מן השורש ד-ב-ר לפי סדר הופעתן, וציין את חלק הדיבור

של כל אחת מן המילים שהעתקת.

המילה: מדבר חלק הדיבור: שם עצם

המילה: דיבור חלק הדיבור: שם עצם

המילה: דבורה חלק הדיבור: שם תואר

המילה: מדבר חלק הדיבור: פועל

16.

לפניך חמישה משפטים, ובכל אחד מהם פועל מודגש.

קרא את המשפטים, וענה על הסעיפים א-ג שאחריהם.

(1) שפת הגוף **מְשִׁיגָה** תוצאות במקום שבו המילים נכשלות.

(2) במחקר **הַצִּיגוּ** לאנשים מכמה ארצות בעולם תצלומים של הבעות פנים.

(3) הכינוי "מדבר" ש**נִתַּן** לאדם מבטא את הרוח אשר בו.

(4) מכאן אפשר **לְהַסִּיק** שהמקור של הבעות הפנים הוא מולד.

(5) **הַצֵּע** לבני שבטים נידחים להשתתף במחקר על הבעות פנים.

א. מיין את הפעלים המודגשים לשתי קבוצות לפי הגזרות, וציין את הגזרה המשותפת

לכל קבוצה.

קבוצה I: מְשִׁיגָה, נִתַּן, לְהַסִּיק שם הגזרה: חפ"נ

קבוצה II: הַצִּיגוּ, הַצֵּע שם הגזרה: חפ"3

ב. לפניך רשימה של פעלים.

דָּרְדַר, מְצִיל, נִזְמֵן, תִּסְעוּ

(1) העתק מן הרשימה את הפעלים שגזרתם שונה משתי הגזרות שציינת בסעיף א.

דָּרְדַר, נִזְמֵן

(2) כתוב את אחד הפעלים שהעתקת בבניין התפעל. הַצִּיגָה, הַצֵּעָה

ג. במשפטים 1-5 יש שלושה פעלים שבניינם משותף. ציין את הבניין. הפעיל

17. א. לפניך רשימה של שמות.

תְּקִשְׁרֵת, זְהוּת, בְּסִיסִי, הֶבֶט, מְרָקִם

(1) מיין את השמות לשתי קבוצות לפי דרך התצורה, וציין את דרך התצורה של כל קבוצה.

קבוצה I: תְּקִשְׁרֵת, הֶבֶט, מְרָקִם דרך התצורה: שורש ומשקל / גזירה מסורגת

קבוצה II: זְהוּת, בְּסִיסִי דרך התצורה: בסיס וצורן סופי / גזירה קווית

(2) בחר בשם אחד מכל קבוצה, ונתח בפירוט את דרך התצורה שלו.

תְּקִשְׁרֵת - שורש ק-ש-ר מִשְׁקַל תְּקַטְּלָת (תי"ו תחילית אָת סופית).

הֶבֶט - שורש נ-ב-ט מִשְׁקַל הֶקְטַל (ה"א תחילית)

מְרָקִם - שורש ר-ק-מ מִשְׁקַל מְקַטַּל (מ"ס תחילית)

זְהוּת - בסיס זְהָה / זָה / זְהוּ + צורן סופי איות

בְּסִיסִי - בסיס בסיס + צורן סופי י

ב. לפניך שני שמות, ולכל אחד מהם שני צורנים סופיים. קבע את הסוג של שני הצורנים

הסופיים בכל אחד מן השמות.

מְחַשְׁבוֹתִי X אות (מחֻשְׁבוֹת) - צורן נטייה, תיו (מחֻשְׁבוֹתִיו) - צורן נטייה

רְכוּזִיּוֹת X י (רְכוּזִי) - צורן גזירה, X אות (רְכוּזִיּוֹת) - צורן גזירה

18. א. (1)

לפניך רשימה של שמות.

כתוב את משמעות המשקל או הצורן הסופי של כל שם.

עֵנָר _____ כַּעַל מוּס

קֶצֶר _____ הַקְטָנָה

סַפְרִיָּה _____ מְקוּס

מְחִירוֹן _____ אוֹסֵף

דוֹבָר _____ כַּעַל מְקַבֵּעַ

(2)

לפניך שני שמות מתוך הרשימה שבסעיף (1): קֶצֶר, דוֹבָר.

מצא לכל אחד מהשמות שם נוסף הגזור במשקל אחר או בדרך תצורה אחרת,

אך מבטא את משמעות המשקל של השם הנתון.

קֶצֶר מְפִיט / יִלְדוֹן / חֲמִיס

דוֹבָר מְדַרְיָה / מְנַהֵל / חִיּוֹט / חֲקַלְאִי / קַפְלָן / מְעַבְּרָן / סִנְדָּר / עֲלִיט / גִּישְׁרִיס

ב. (1)

לפניך שלושה שמות. הקף את השם השונה במשמעות המשקל או הצורן הסופי שלו

למילה סַפְרִיָּה.

שְׂמֻשָּׁה, מְתָחַם, מְשַׁפֵּט

(2)

לפניך שלושה שמות. הקף את השם השונה במשמעות המשקל או הצורן הסופי שלו

מן המילה מְחִירוֹן.

יּוֹמוֹן, שְׂאֵלוֹן, נִיבוֹן

בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל
אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך

